

רשימות מדיניות

הבאה. הנפט מגיע, איפוא, ממקורות, שמונחים בשטח השייך לאזור-השלטון הבריטי בעיראק, ועובר דרך צנורות, שגם הם נמצאים בשטח כזה, או אפילו בשטח הנמצא תחת הנהלה בריטית בלתי-אמצעית. יוצא, שציודה של חיפה בנפט, אם נשקיף עליו מנקודת-מבט אנגלית, אינו תלוי בשום מעצמה זרה. כל זמן שלא נדחקה אנגליה מנחלותיה במזרח הקרוב, שרכשה לה במלחמה, אין שום אפשרות לנתק את חיפה מן המקורות, שמהם מתמלאים מחסני-הנפט שלה. חוץ מזה, הרי היא גועדה לשמש נקודת-מוצא לדרך-חיבור גדולה, שחוצה את מדבר-סוריה ונמשכת עד לאסיה התיכונית. עוד בימי המלחמה התחילו לדבר, בקשר עם תכניות-הנמל, על בנינה של מסלת-ברזל מחיפה לבגדד, אם אפשר לומר – מסלה בגדדית אנגלית. בשנים האחרונות קבלה התכנית, בקשר עם צנורות הנפט, צורות יותר מסויימות. השטח כבר נמדד. אבל בינתים צף ועלה הרעיון להחליף את מסלת-הברזל בכביש למכוניות. עדיין לא ידוע בצבור, איון משתי ההצעות תתגשם. אבל זוהי בעצם שאלה תכנית. הצד המכריע כאן הוא, שעומדת להוצר דרך-חיבור מודרנית מחיפה ועד לשטח שמעבר למדבר. בסוף 1930 הודיע סיר ג'ון רוברט צינגלור, הנציב העליון באותו זמן, שהשח הפרטי רוצה בהמשכתה של מסלת-הברזל לבגדד – אנ לא הרבו לדבר על כביש למכוניות – עד לטיהראן, ומטיהראן כבר הולך ונבנה החלק הצפוני של

רשימות

I. לונדון – חיפה – רוסיה

עובדה היא, שנתאשרה על-ידי הנסיון, שבארץ-ישראל מתגשמות תכניות גדולות, אף אם הרבו לדבר עליהן שנים, והרוב פסק מלהאמין בהגשמתן. כך היה הדבר בנוגע לניצולו של הירדן לשם הפקת כח חשמלי, שהתחילו לדבר עליו עוד בשנת 1917 ושהחליל למעשה רק לפני שנה; כך היה בנוגע לשימוש בחמרים החימיים של ים-המלח, שעליו דובר עוד קודם המלחמה ושהפך למעשה לפני שנתיים; וכך אירע לבנין-הנמל בחיפה, שעליו דברו עוד משנת 1916, כשתכנו את התכניות לחלוקת-תורכיה, ושגשלם זה עכשיו. מובן למה ערכה ממשלת-המאנדאט האנגלית חגיגה גדולה לכבודו של מאורע זה. נמל חדש זה, בארץ, שנמצאת תחת הנהלה בריטית בלתי-אמצעית, הוא אחד מן הגדולים ביותר בים התיכון, היחידי בכל חופו המזרחי, שבו יכולות ספינות גדולות לעגון באופן ישר סמוך לרציף, בלא להזקק לשם הורדת-הנוסעים ופריקת-המשאות לעזרתן של ספינות יותר קלות. מצבו האסטרטגי הוא נוח: הכרמל, המתרומם לגובה של 551 מטרים סמוך לים, מהווה עמדת-הגנה מצויינת. נמלה של חיפה הוא נקודת-משען טובה מאד בשביל הצי, משום שזהו נמל-נפט בריטי מבוסס על אספקה עצמית (נמל אוטרקי). שהרי בחיפה מסתיים הענף הדרומי של מערכת-הצנורות, שמזרמיים את הנפט מארם-גהרים ושצריך היה להיות מושלם במחצית הראשונה של השנה

הרכבת הטרנס־פרסית עד לִבְנֵר־אֵי־גֵוֹ על הים הכספי, בקירוב־מקום לגבול הרוסי. על ידי כך נהפכת חיפה לא רק לנמלה של פרס על שפת הים התיכון, החוסך את הסיבוב של אסיה, שדורש הרבה זמן ושעולה ביוקר (ויהא מחמת ההוצאות בתעלת־סואץ). אלא גם לנמלה של רוסיה הטרנס־כספית. היא נהפכת לנקודת־מוצא של הדרך לאסיה התיכונית, ודרך זו נמצאת תחת קונטרולה בריטית. היא מאפשרת לסחורות אנגליות וגם לסחורות אירופיות אחרות להתחרות עם רוסיה בשוק הפרסי, שבו יש יתרון לרוסים הודות למסלת־הברזל הטרנס־פרסית, החוצה את הארץ מן הים הכספי ועד למפרץ הפרסי, משום שמסלה זו מהווה את דרך־החיבור המודרנית היחידה לפרס. ע"י כך נהפכת חיפה לשער־הכניסה של אירופה לאסיה, כשם שהיא נהפכת הודות למערכת של צנורות־הנפט לשער־המוצא של אסיה כלפי אירופה בשביל אחד מסוגי־תוצרתה החשובים ביותר, הנפט. אפשר להבין, כמה חשוב דבר זה, אם נזכור, ששני מיליונים טון של הנפט, שיכולים לקלוח דרך הצנורות לחיפה בכל שנה, עלולים להוות כ־30 אחוז של תצרכתן השנתית של כל ארצות־הים־התיכון, וצרפת ומושבותיה בכלל. מכאן נובעות שאלות חשובות בשביל תעשית־הנפט הבין־לאומית, שתהיינה עוד יותר רציניות, אם יוקם גם הענף הצפוני של מערכת־הצנורות לטריפולי שבלבנון, שגם הוא יש לו כושר־הזרמה בשיעור של שני מיליונים טון, ובפרט כשיתחיל גם הייצור של ה"חברה הבריטית לפיתוח־הנפט", בעלת הזכויות השני הגדול בארם־נהרים, שבה משתתפות גם חברות גרמניות. חשוב, שמסלת־הברזל או הכביש

למכוניות לבגדד עומדת בקשר עם מערכת־הצנורות ושהיא תעבור לאורך הצנורות, פרי לאפשר את ההגנה עליהם. אי אפשר להגיד, אם זה נכון גם כיום. בכל אופן, הרי דרך־חיבור זו יש לה ערך אסטרטגי עצמי ובלתי־תלוי. היא מאפשרת לאנגליה להעביר גדודי־צבא הנה ושוב, בין הנילוס ובין הפרת, במשך יומיים או שלשה ימים, בעזרתה של מסלת־הברזל מחיפה למצרים. ע"י כך יורדת עד לידי מינימום הכמות של כחות־המלחמה הנצרכים כדי להגן על שטח־השלטון האנגלי במזרח הקדמי. וכאן נשאלת השאלה, אם קו גדול זה בשביל תמרונים עלה במחשבה תחלה רק לשם הגנה בפני התקפה מצד הואהבים של אבן־סעוד או אפשר גם לשם חיזוק־העמדות בפני הצפון בפני השטח הצרפתי הגדול של תנועת־הגייסות שבסוריה. מיום שצרפת קנתה לה שם שבות לאחר המלחמה, הרי נמצאת בפעם הראשונה מעצמה גדולה בקרבתה של תעלת־סואץ.

אבל כמובן ההיסטורי חשוב מכל שאלות בודדות אלו דבר־מה אחר: ע"י המשכתו של הקו חיפה־בגדד דרך טיהיראן לבנדר־אֵי־גֵוֹ נוצר בפעם הראשונה חיבור יבשתי בין המעצמה האנגלית והרוסית. שהרי השטח האנגלי מתחיל, לאחר המלחמה, אם נשקיף על זה מנקודת־מבט רוסית, לא על גבולה הצפוני של הודו, אלא על גבולה הצפוני של עיראק, אם לא במובן המשפטי־המדיני, הרי בכל אופן — למעשה, וגם לאחר שהמאנדאט על ארץ זו הוחלף בחוזה־הסכם. בין שתי המעצמות משתרעת עכשיו רק הרצועה הצפונית־המערבית של פרס, שתהא מגושרת ע"י מסלת־ברזל. מכאן נובעות המון אפשרויות, עוד יותר, מכפי שנובעות מדרך־היבשה להודו, שדובר עליה

לעתים קרובות, ושעוברת גם היא מחיפה דרך בגדד, ושתייהפך למציאות רק במקרה, שפרס, כפי שהודיעו על זה פעם, לאחר גמר בנינה של מסלת-הברזל הטרנס-פרסית הראשונה מצפון לדרום, מן הים הכספי עד למפרץ הפרסי, תבנה מסלת-ברזל שניה ממזרח למערב, מן הגבול העיראקי עד לגבול ההודי.

II. טעות שקודם זמנה

החלטתו של הוועד הפועל הערבי לערוך הפגנות נגד העליה היהודית, נתקבלה לא משום שהוועד הפועל הערבי רוצה בהפסקתה של עליה זו. מקורה לא נמצא בכלל בשטח של מדיניות-החוץ הערבית. שני מקורותיה הם – ראשית, ריב-המפלגות הפנימי הערבי, ושנית – אמונתם של המנהיגים הערביים, שהמשלה האנגלית מביטה בעין רעה על העליה היהודית, אף אם מוכרחת היא להרשות את כניסתם של עולים, לכל הפחות, במדה מסוימת, בהתחשב עם הצהרת בלפור, המאנדאט, וקודם-כל, עם מצב-הרוח העכשוי בעולם. כמה שבועות קודם החלטה זו התחילה בשני עתונים יומיים ערביים בעלי חשיבות מרובה התקפה חריפה נגד הוועד הפועל הערבי, שבו תופסת המפלגה של המופתי הירושלמי עמדה חזקה עד היום. התקפה זו נתעוררה ע"י אחד ממנהיגי האופוזיציה נגד מפלגתו של המופתי, שנחארגנה בוועידה המושלמית בארץ ישראל. מטרתה היתה להכריח את הוועד הפועל להתפטר כדי לכנס קונגרס ערבי חדש. שיבחר בהנהגה חדשה בהנהלתה של האופוזיציה. דובר על מלחמת-שלטון מפלגתית-פוליטית בלבד. כלפי חוץ השתמשו בנימוק, שהוועד הפועל נרדם לגמרו – מה שנכון למעשה – וכראיה לכך

השתמשו בשתיקתו כלפי העליה היהודית. נימוק זה נבחר בחכמה יתרה מבחינה טכסית, משום שמפלגת-המופתי היתה מוכיחה תמיד את האופוזיציה, על שהיא רוצה לעבוד בשיתוף עם היהודים. והנה הפכה האופוזיציה את הקערה וקוטה, כנראה, יחד עם זה לרכוש את אהדתו של השלטון האנגלי, משום שנתנה לו את ההודמנות לצמצם את העליה מתוך הסתמכות על ההתרגוות הערבית הגדולה – נימוק, שמשפיע באופן משכנע על דעת הקהל, מחמת המושגים השולטים בעולם על התנגדותם המסוכנת של הערביים לשיבתם של היהודים לארץ ישראל. הנהגת-האופוזיציה חשבה, שיש לה ידיעות, שמאמרי-העתונות נגד העליה, שנכתבו עפ"י יזמתה, ושבעזרתם היא ניהלה את ההתקפה על מפלגת-המופתי, יישלחו בחפזון ע"י הממשלה למשרד-המושבות, בכדי לתת בידו נימוקים נגד ההקלה על העליה היהודית לא"י, שנדרשת מהרבה צדדים. והנה כינסו מצדדיו של המופתי, כדי ליטול את הנשק מידי-האופוזיציה, את הוועד הפועל לשם התייעצות בשאלת-העליה היהודית. אבל האופוזיציה המריצה את רוב-חבריה להעניף מאותה ישיבה עצמה, שנתכנסה תחת הלחץ שלה, והראתה ע"י כך באופן ברור, שהיא מעונינת רק לזעזע את מעמדו של הוועד הפועל העכשוי, ולא לערוך אילו פעולות פוליטיות חיצוניות שהן. על ההפגנה החליט המיעוט, שנוכח בישיבה, כדי להדגיש את עירנותו ופעילותו. יחד עם זה יצא כלי-הביטוי של המופתי נגד כינוסו של קונגרס חדש לשם בחירת-וועד פועל חדש, כפי שדרשה האופוזיציה. והנה האופוזיציה קוותה, שהממשלה לא תרשה את ההפגנה, משום שהיא עלולה להביא לידי התנגשויות

רציניות, ועצם ההחלטה על ההפגנה מספיק, כדי לנמק את צמצומה של העליה היהודית ע"י ההתרגזות הערבית. אבל האופוזיציה לא היתה בטוחה באמונה זו. היא חשבה לאפשרי, שהשלטונות לא יהיו תקיפים ביותר בהתנגדותם. וירשו, לכל הפחות, נסיון להפגנה. או תזקוף לזכותה המפלגה של המופתי הצלחה ורכישת-פופולריות, שהאופוזיציה לא תתלהב מהן ביותר. מכאן באה התעמולה של האופוזיציה בין הפלחים, שיימנעו מלהשתתף בהפגנה. לא ידוע, מה עורר את האמונה אצל הערביים, או, לכל הפחות, אצל אחדים ממנהיגיהם, שהשלטון המנדטורי אינו רוצה בעליה והוא שמת, כשהוא מקבל נימוקים כדי לצמצמה. אפשר, שכאן ממלא תפקיד יחסה של אנגליה להסכם בין האמיר עבדאללה מעבר הירדן והאישים היהודיים החשובים. כאן נכרת הסכם עם שליט על שטח ערבי, באישורו של הרוב הגדול מבין אנשיו החשובים ביותר, על עלייתם והתישבותם של יהודים, ומוכן שראו כאן מראש רווחים גדולים בשביל הערביים, בתור תגמול. כאן באה אנגליה בתור שלטון מנדטורי והתנגדה להגשמתו של הסכם זה, ששני הצדדים ראו אותו כהתחלה להבנה בין יהודים וערביים. לפני זמן-מה מסר עתון ערבי חשוב ורציני בקהיר, ה"מוקטם", שהיחסים בין הנציב האנגלי בעמאן, בירתה של עבר-הירדן, ובין האמיר הם מתוחים, בה בשעה שהוא שומר על יחסים טובים עם המיעוט העומד באופוזיציה לאמיר, ושהוא מאורגן בועה של עבר הירדן. אבל ועד פועל זה הוא שניהל יחד עם חוגים מארץ ישראל המערבית תעמולה נגד ההסכם בין

האמיר ובין היהודים. אפשרי מאד, שמאורעות אלה המריצו את מנהיגי-הערביים ללמוד כאן בני-אב, וכאן, אפשר, אימצה ע"י את רוחם העובדה, שהממשלה נגשה להעניק את הסרטי-פיקטים לעליה לפי הצעותיה של הסוכנות היהודית מתוך היסוסים, שהלכו וגדלו. אפשר, שמכאן נובע הרעיון, שהם יחבבו את עצמם על הממשלה, אם ימציאו לה נימוקים טובים לשם מניעתה של העליה היהודית. אבל בשביל האופוזיציה חשוב לרכוש את אהדתה של הממשלה דוקה. כי היא מתנהלת בעיקר ע"י ראשי-עיריות, שמעונינים מאד בהכנסת שינויים בהצעה של חוקי-העיריות. שנתפרסמה לפני זמן קצר, ומנהלים משום כך משא ומתן עם הממשלה. ומנהיגיה של מפלגת-המופתי שואפים למשרות, שהנהלה האנגלית יש לה השפעה גדולה על המינויים למשרות אלו. כלום נתאכזבו המנהיגים הערביים באמונתם, שהממשלה רואה בעין יפה, כשהם מספיקים לה אמשלה טובה לשם צמצומה של העליה? כלום גילו פנים שלא כהלכה בנאומו של אורמסבי-גור בחבר הלאומים? אם כך הוא הדבר, אם הם טעו באמת, הרי טעות זו תשתרש במוחותיהם בכח נוסף מחמת צמצומה המבוהל של העליה לאחר ההפגנה הירושלמית, מחמת נאומו של הנציב העליון בשכם. לאמתו של דבר אי אפשר להאשימם על זה ולא יהא תימה בדבר, אם אנו נזכה מעתה לנחשול של הפגנות פעמיים בשנה, בכל פעם, כשהסוכנות תגיש את דרישת-הצרטיפיקטים שלה, לתועלתם ולהנאתם של אותם חוגים בממשלה, שמדברים על הנחיצות בהפסקתה המוחלטת של חלוקת-הצרטיפיקטים.

א. סוקר